

andando a terra

LEMBRANZA DO XARDÍN DO PAZO DE SISTALLO

Cando rematara o vian de rreñeiro, achegueime a Sistallo. Sistallo é unha parroquia do xuntamento do Cospeito, na Terra Chá laguesa, que anda cos Pais do Monte, río Támega por medio e cruzada polo estrada que vai de Pais do Monte a Vilaíba ou viceversa. Esta estrada pasa tamén por Rioveso, parroquia onde exerceu de cura o primeiro poeta de Terra Chá que merece nome de tal, o valbes Xosé María Chao Ledo. En Rioveso foi onde Chao Ledo seguramente, cillou, cos ollos e a sensibilidade ben abertas, ondear as grandes nentearas chalegas que lle inspiraron ún dos seus mellores poemas. **A volta de Primavera**, de que son estes versos:

O vaso labrega sorrindo adormecido
[ra]
os egros inmensos que veñen a
[van;

os egros inmensos que chuchan
[Favonio]
os egros inmensos e as combas
[que fan.

Sistallo, inda temón boa imaxinación. Lagoa de Cospeito que pontén, sulagadas as cidades do Lucerna e de Valverde, nuxe convertida nunha estonosa pradaria. Tunc sentido decir, cando era nenó, que a Lagoa, na primavera e no vian, accón íban baixando as augas, no corco que quedabs ó descuberto, mantiña as vacas de seto parochias. Solo, como é sacido, é un número máxico.

En Sistallo presiste ún dos máis fermosos pazos de Galicia. A edificación é do século XVIII e pertenceu a familia Verdes-Montenegro. A edificación, con elementos barrocos, é moi proporcionada e fermosa. Unha verdadeira delicia. Destacan unha escaleira de pedra lateral e as chumineas de cantería aberta, das máis fermosas que coñozo. O interior, dentro do que sabe, estaba bastante ben con-

servado. Nas páxinas do libro de poemas «TERRA CHÁ» está evocado o pazo:

¡Pazo de Sistallo! ¡Arquitectura!
¡Allegria do pedra e da beleza!
¡Que feitura fermosa, kosta, pu-
[ra]
¡Que outa nobreza a tód nobre-
[za!

Según se contaba no pazo, vindo da Feira do Monte, había un paseo con grandes árbores que desembocaba fronte á fachada principal. A mau esquerda estaba o xardín. Un preciosísimo xardín con buxos, mirteiras, ó seu laberinto — breve coma un saldeco — en espiral e a súa fonte. Un xardín entre dazapitescos e romántico, co seu ar melancónico, cun rependo e vellas rocas, no que cantaba o vento, misturado cos reiseñores, entre as alhores e a gua na fonte. Unha auga límpa e cristalífa coma un verso de Vinifio. Todo isto, que pode semellar un pouco — ou coceia un pouco — cursi, é fermoso e reconfortante porque é verdadeiro. Trátase dun aldo da sensibilidade huma-

na que está quedando o monte.

O caso é que o pazo do Sistallo cambcou de donos. Os Verdes Montenegro, que vivían en Madrid desde hai algunhas xeneracións, venderon, hai uns anos, o seu vello pazo familiar. Os novos donos, ó ben visto, con unhas comercializacións de Lago. O primeiro que fixeron foi ordenar — isto de ordenar é unha metáfora — unhas reformas no pazo. Non sei cómo quocaría o interior. No exterior as reformas, ó meu entender, foron pior que horribles: foron arrepiantes. Pímonramente substituíron, no edificio do pazo, a vella fouca do país, que era a propia, por pizarra moura e cuadrada que non vai no edificio e que le senta, pra dicio con frase popular, como a canga á corca. Logo cargaron, quero decir, portaron as Alborns da entrada, que pra nada estorbaban — pois deixaban paso máis que de sobras prá coches por moi anchísimos que foran — a non sur polo visto ós novos donos. E desfixe-

M. HORTAS VILANOVA

ron, mellor dito, asesinaron adivosamente o vello xardín. No seu lugar construíron unhas modernas planas que, no outro sitio non quedaría mal. E fixeron un novo xardín, convencional e absurdo, moi do gusto de novo rico, cunhas pontas e un pombo verdaderamente riquísimo. E todo pechado a cal e canto.

O contemplar tales feitos, pra dille cana ó meu cabreo, escribín unha dlexia, que é como os sentimentales desafogamos ás veces, protestando pola morte do xardín, meu vello amigo e confidente. E embriol cheo de tristura e barraxe, un dito que lle escribi, hai anos, ó meu admirado Anxo Fole que dixo que era preciso crear **unha policía da cultura**.

Porque o pazo de Sistallo, queridos leutores, é un pouco patrimonio de tódolos cheiregos e de tódolos galegos. E tamén o seu xardín. Un xardín que tiña máis de dous séculos de idade, non se pode errasar, asesinar, así coma así.